

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу

ТЕРЕХОВА Максима Олеговича

ЗАПИСИ ЯК ФАКТОР ЗБЕРІГАННЯ АВТЕНТИЧНОСТІ ТВОРІВ ЖИВОПISY

представлену на здобуття ступеня доктора філософії

Галузь знань 02 – «Культура і мистецтво»,

Спеціальність – 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація»

Актуальність теми дисертації не викликає заперечень, тому що велика кількість ікон в музейних та приватних збірках України дійсно мають суцільні та часткові перемалювання. Через те виникають проблеми з експонуванням та атрибуцією творів, а також з вибором відповідної методики їх реставрації.

Оцінка обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірності та новизни. Новизною в дисертаційному дослідженні є: введення до наукового обігу нових пам'яток іконопису; розроблені класифікаційні ознаки іконопису, який побутував на теренах Слобожанщини у XVII–XXI ст., за методом реставраційного втручання; розроблений метод та апробований розшарування багат шарового живопису з використанням адгезивної плівки ПВБ (отримано два патенти на винахід). Набуло подальшого розвитку розробка та впровадження методу розшарування фарбових шарів іконопису з різночасовим живописом.

Дисертація виконана відповідно до планів роботи кафедри реставрації та експертизи творів мистецтва, відповідно до плану підготовки наукових кадрів ХДАДМ, як частина держбюджетної теми: «Образотворче мистецтво XVII–XXI століть: реставрація, атрибуція та експертиза» (реєстраційний № 0117 U001519) під керівництвом кандидата технічних наук, доцента, доцента кафедри реставрації та експертизи творів мистецтва Долуди Анатолія Олександровича.

Отже, в дисертаційній роботі поставлене наукове завдання Тереховим М.О. виконано повністю, здобувач повною мірою оволодів методологією наукової діяльності.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності. За своїм змістом дисертаційна робота здобувача

Терехова М.О. повністю відповідає напрямам досліджень відповідно до освітньо-наукової програми «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» третього рівня вищої освіти за спеціальністю 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація, галузі знань 02 Культура і мистецтво, СВО: доктор філософії, Харківській державній академії дизайну і мистецтв.

Дисертаційна робота є завершеною науковою працею і свідчить про наявність особистого внеску здобувача у мистецтвознавство.

Розглянувши звіт подібності за результатами перевірки дисертаційної роботи на текстові співпадиння, можна зробити висновок, що дисертаційна робота Терехова М.О. є результатом самостійних досліджень здобувача і не містить елементів фальсифікації, компіляції, фабрикації, плагіату та запозичень. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають належні посилання на відповідне джерело.

Мова та стиль викладення результатів. Дисертаційна робота написана українською мовою. Логічно та послідовно розкривається проблематика дослідження, автор демонструє належне володіння науковою термінологією та прийнятний стиль викладення матеріалу.

Дисертація складається зі вступу, 5 розділів, висновків, списку літератури та додатків. Загальний обсяг дисертації 238 сторінок, з них 155 сторінок основного тексту.

У **вступі** автором дослідження викладені основні положення дисертації. Мета дослідження сформульована чітко та зрозуміло. Як свідчить викладений у п'яти розділах текст роботи, мета досягнута, задекларовані згідно мети завдання розкриті. Текст дисертації та зроблені висновки доводять зазначені у вступі позиції наукової новизни дослідження: зібраний та систематизований матеріал є малознаним і комплексно раніше не висвітлювався.

У **першому розділі** дисертант проаналізував літературні джерела, окреслив джерельну базу, охарактеризував застосовані методи дослідження. В цілому, структура розділу та викладений матеріал не викликають зауважень, демонструє обізнаність автора з історіографічними, мистецтвознавчими та біографічними матеріалами.

Аналіз опрацьованої літератури дав змогу автору довести, що наявні публікації демонструють неможливість повноцінного дослідження фарбового шару ікон, які вкриті перемалюваннями, та про недостатню ступінь

розробленості важливих питань реставрації та розшарування ікон, які мають повні або часткові перемалювання.

У другому розділі проведений аналіз наявних методів розшарування різночасових зображень на творах живопису з ґрунтовим прошарком між фарбовими шарами. На думку дисертанта наявні методики дозволяють виконати розшарування живопису тільки методом його фрагментування.

У третьому розділі здобувачем запропонований загальний підхід для проведення атрибуції творів з різночасовим живописом, для чого автор пропонує розшарування фарбових шарів живопису та окреме дослідження нижнього і верхнього зображення.

У четвертому розділі продемонстроване практичне впровадження розробленого та запатентованого методу розшарування живопису для проведення атрибуції іконопису із різночасовим фарбовим шаром. Наведені приклади різних варіантів практичної апробації розробленого методу.

У п'ятому розділі презентоване дослідження ікон XVII–XXI ст. із перемалюваннями які були виявлені дисертантом на території Слобожанщини. Класифікація здійснена за формальними ознаками: школа, сюжет, вид прошарку між фарбовими шарами, причини перемалювання, техніка та датування різночасового живопису.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Оприлюднення результатів дисертаційної роботи.

Наукові результати дисертації висвітлені у 11 наукових публікаціях здобувача, серед яких: 1 – належить до пошукової інтернет платформи Web of Science, 2 статті у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України, 8 – у збірниках матеріалів наукових конференцій; 2 – патентах на винахід та 1 – свідоцтві на авторське право.

Також результати дисертації були апробовані на 8 наукових фахових конференціях.

Наукові результати, які описані в дисертаційній роботі, повністю висвітлені у наукових публікаціях здобувача, принципи академічної доброчесності дотримано.

Недоліки та зауваження до дисертаційної роботи. Незважаючи на загальне позитивне враження від дисертації Терехова М.О. робота має деякі недоліки.

1. На думку експерта предмет дослідження «особливості поширення та реставрації творів іконопису XVII–XXI століть, які побутували на території Слобідської України що дозволяють виконати їх атрибуцію» не зовсім відповідає назві та змісту роботи, бо в дисертації основна увага приділена перемалюванням живопису та його розшаруванню.

2. Викликає питання, що здобувач має на увазі коли пише що «у відомих джерелах указано декілька варіантів відсоткового співвідношення з відливки плівки ПВБ... (стор.101). Оскільки посилання на «відомі джерела» відсутні.

3. Рецензент не згоден із визначенням характерних ознак ікон Борисівського іконописного осередку. В дисертації Терехова М.О. о борисівських іконах написано наступне: «Ікони Борисівки писали в техніці олійного живопису в примітивному стилі. Упізнавана колірна гама ікон, наївний стиль письма, часом схожий з дитячим малюнком, обмеженість застосування кольорової палітри і є особливістю цих ікон» (стор.125-126). Це може свідчити про слабку обізнаність дисертанта із Борисівським іконописом. До того ж дисертант прийшов до висновку, що борисівські майстри «спочатку під оклад писали ікони, а не навпаки, як це виконували за існуючою технологією», що є загальновідомим фактом і відображено у власних публікаціях рецензента.

4. Також є географічні помилки: «Установлено три іконописних майстерні, ікони яких мають найбільше записів, зокрема борисівські й чугуївські ікони, майстерні яких розташовано на території Слобожанщини, а також Холуйська, яка школа розміщувалась у сусідньому регіоні» (стор. 124). Насправді с. Холуй розташоване у Іванівській обл. рф., між Владіміром на Клязмі та Нижнім Новгородом. До Слобожанщини близько 900 км.

5. Дивним здається речення: «У СРСР розвиток методів відшарування станкового живопису бере свій початок у двадцятих роках XX століття в Реставраційному центрі ім. Грабаря в м. Москві» (стор. 60), бо в 20-х рр.. XX ст. не було реставраційного центра ім. І.Грабаря.

6. В тексті багато граматичних помилок, неузгоджених речень, випадкових печатних символів. Часто відсутні посилання на літературу.

Наприклад на стор. 61: «Як вказує В. Філатов, у 1921 році Д. Богословський провів перші експерименти», але немає посилання на публікацію В.Філатова.

7. В тексті багато повторів. Так дисертант багато разів перелічує виявлені їм школи іконопису, продукція яких мала поширення на Слобожанщині. Серед перелічених «шкіл» викликає питання «Волинська школа», бо на теренах Волині було декілька іконописних осередків в Острозі, Луцьку, Білостоці та ін. Яку саме «школу» дисертант мав на увазі?

8. В загальних висновках дисертації немає пунктів про аналіз літератури та перспективи подальших досліджень.

9. В пункті 6 висновків здобувач вказує що знайшов 58 ікон. Але залишається незрозумілим що це чимось особливі ікони, чи то взагалі 58 ікон що бачив дисертант. З висновків це не зрозуміло.

10. В ілюстративному блоці представлено багато ікон, що були відреставровані студентами кафедри реставрації та експертизи творів мистецтва Харківської державної академії дизайну і мистецтв, але автор дисертації не вказав прізвища студентів та їх керівників. Серед керівників цих реставрацій є й рецензент цієї дисертації. На думку рецензента це є не справедливим до виконавців реставраційних робіт.

Вважаю, що висловлені зауваження не є визначальними і не зменшують загальну наукову новизну, практичну значимість результатів та не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Висновок про дисертаційну роботу.

Вважаю, що дисертаційна робота здобувача ступеня доктора філософії Терехова М.О. на тему «ЗАПИСИ ЯК ФАКТОР ЗБЕРІГАННЯ АВТЕНТИЧНОСТІ ТВОРІВ ЖИВОПИСУ» виконана на високому науковому рівні, не порушує принципів академічної доброчесності та є закінченим науковим дослідженням, сукупність теоретичних та практичних результатів якого розв'язує наукове завдання, що має істотне значення для українського мистецтвознавства. Дисертаційна робота за актуальністю, практичною цінністю та науковою новизною повністю відповідає вимогам чинного законодавства України, що передбачені в п. 6 – 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Здобувач Терехов М.О. заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 02 – «Культура і мистецтво», Спеціальність – 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація»

Рецензент:

кандидат мистецтвознавства, доцент,
зав. кафедрою реставрації та
експертизи творів мистецтва
Харківської державної академії
дизайну і мистецтв

Вячеслав ШУЛКА

М.П.

« _____ » 20 _____ року

